Buscar la relació educativa a la ciutat, una proposta de moviment

Clara Arbiol i Gonzalez
Professora Ajudant. Departament de Didàctica i Organització Escolar. Universitat de València

Aquest text mostra el procés de concreció de la mirada en un procés de recerca. Una mirada que es pretenia ampla i es dirigia a la ciutat, com a escenari. Mirava la ciutat i veia un espai social de conflicte entre la negació i la possibilitat, entre la domesticació i la subversió. La ciutat esdevenia sota aquesta mirada un camp social de batalla, on la política social en forma de reivindicacions, en forma col·lectiva és un espai amb un projecte pedagògic per a una ciutat. Però la ciutat es fa cada dia, es fa també de mica en mica, es fa en uns altres llocs i en unes altres pràctiques que són diferents. Aquesta és la proposta oberta d'aquest text, mirar aquestes pràctiques que fan ciutat com un projecte educatiu. Són aquestes creacions socials que es mantenen arrelades a la vida present de dones i homes. Són creacions de xarxes, de vincles, d'espai d'escolta i de cura del desig i del sentit.

1. La ciutat: un espai on es nega la relació

El capitalisme i les estratègies del mercat han modificat no sols l'espai de la ciutat com a entitat física, sinó també l'experiència urbana, les funcionalitats, les dinàmiques de moviment a la seua sina. Junt amb la modificació de l'espai, es modifica per tant la vivència i la manera de pensar la ciutat. Prenc la classificació de Josep Maria Montaner (2006) com a esquema que articula el text; la ciutat que es nega és una ciutat que separa, és una ciutat que oblida i és una ciutat de deshabita.

Ciutat que segmenta: la ciutat de ciutats

Les diferents zones urbanes s'especialitzen dibuixant una mena de mapa tematitzat i controlable. La voluntat de sotmetre des de la planificació urbana conforma mapes temàtics que divideixen l'espai per zones dedicades a diferents activitats. La segregació funcional de la ciutat dóna lloc a diferents ciutats que poc tenen a veure amb la definició de la ciutat com un espai de diferència. L'homogeneïtat de l'espai és un dels principis de negació de la ciutat a través del control sobre aquesta. Així

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

doncs, apareixen zones localitzades que tenen a veure amb la localització de capitals específics. Hi ha en la voluntat d'ordenació "un lloc per a cada cosa"; un espai financer per a l'acumulació de capital econòmic, un espai per a la informació i la seua gestió, un espai per a l'oci i el consum. I també hi ha un espai per a la pobresa, un espai per a la misèria i l'exclusió. Les grans concentracions funcionals promogudes des de les institucions polítiques i econòmiques, van acompanyades dels discursos de la revitalització. La legitimitat es cerca en la promesa de treure de la degradació zones de les ciutats situades, sovint als marges, i fer d'aquestes zones, nous espais de centralitat. Ja són moltes les experiències en aquest sentit – per exemple El Fòrum de Barcelona i el Barri de la Mina, El Pouet de Campanar a la ciutat de València, la ciutat de les Arts i les Ciències en aquesta mateixa- aquestes zones són fruit del mercat immobiliari, les persones que habiten els barris afectats acaben per ser desallotjades o desplaçades.

La segmentació funcional de la ciutat en zones especialitzades modifica de manera considerable la quotidianeïtat dels seus habitants. Aquesta segregació però no afecta d'igual manera tots els sectors de la població, estudis com el d'Anna Bofill de Levi (2005) mostren que les dones pateixen més els efectes de la separació funcional. La dissociació dels espais de vivenda, treball i serveis a l'estructura de la ciutat dificulten l'articulació espai-temporal de les diferents activitats que realitzen les dones. Elles són, en major part, les que tenen cura d'altres persones, les que abasteixen les cases de menjar i altres productes i per tant les que solen fer les compres, són sovint treballadores a més del treball domèstic. Aquesta pluralitat d'activitats dibuixa itineraris polièdrics en una ciutat dissenyada i equipada per als desplaçaments lineals preferiblement en transport rodat privat .

La diferenciació social i espacial conforma la ciutat com una multiplicitat d'universos socials fragmentats, amb límits cada cop més definits i amb una comunicació progressivament més feble entre ells. La diferenciació cristalitza, per tant, en diferents dinàmiques de relació, pràctiques i capitals socials vinculats amb un estatus diferent. Els usos de l'espai urbà estan marcats socialment.

La ciutat esdevé un mosaic de grups i espais socials fragmentats (Laia Oliver-fauca, 2006:371). Com a mostra, hi ha prou amb observar diferents carrers de la ciutat i analitzar qui està present, per on transiten les persones. Quines estan al lloc que els pertoca, quan. Tot un exercici d'observació i anàlisi de les vides dels carrers per a posar de manifest la divisió social en l'ús de l'espai.

La comunicació i la cohesió entre els fragments de la ciutat s'afebleix i per tant, la

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

possibilitat d'interacció. És una ciutat que aposta per la separació, per la tranquil·litat front a la conflictivitat democràtica. És per tant, una ciutat sotmesa, domesticada.

Ciutat que oblida: una ciutat sense històries

Les ciutats estan fetes d'episodis, de capítols, d'històries. La història del poder és també la història de la desmemòria, de l'amnèsia com a estratègia de desfeta col·lectiva i popular. No només les guerres i les dictadures són les responsables de la destrucció de la memòria popular i de la imposició de noves referències, l'actual voluntat de domini urbanístic per part del poder és també la sistemàtica destrucció de patrimoni, del teixit urbà en la recerca de construir nous referents urbans. A València tenim exemples força representatius d'aquest procés; la creació d'una imatge de la ciutat porta a l'eliminació de barris i poblacions. El màrqueting urbà – l'ampliació del port de València al cas de La Punta, el macroprojecte posterior de la Copa Amèrica, el Circuit Urbà de Fòrmula 1 – substitueix històries, sentiments, vincles en la recerca per la ciutat-marca.

La ciutat plural, la que acull diversitat d'activitats i funcions, és també la ciutat de la diversitat de memòries, de sentits i significats. El control per una ciutat homogènia passa també per la creació d'un sentit; una ànima unificada que es constitueix en identitat. Manuel Delgado (2005: 106-107) parla de la ciutat com l'escenari de la batalla per la constitució d'una identitat central. I en aquest sentit, els mecanismes de persuasió per a la promoció d'aquestes identitats estan fortament relacionats amb la creació de la marca de la ciutat que fa d'aquesta un producte comercial adreçat a la contemplació, estan relacionats amb l'arquitectura d'aparador que maquilla la ciutat i relacionats amb els procediments de legitimació dels discursos del progrés. Aquests mecanismes però són cada cop més complexos, es fan més sofisticats. En la ciutat de la simulació, la memòria urbana és una memòria de simulacre. La identitat es construeix al voltant d'un *nosaltres* que es presenta buit de contingut, temporal i estretament vinculat a la façana exterior de la ciutat. Un nosaltres que no representa, que no acull, sinó que exclou, que desplaça, que sotmet. En el mercat global on la ciutat està en venda, la generació d'imatges comercials és essencial. La voluntat de les polítiques de màrqueting és la consolidació d'una marca de ciutat, una imatge, fer de la ciutat un logotip. En aquest sentit, els macroprojectes en forma de construccions faraòniques o la celebració d'esdeveniments d'interès internacional alhora que sectorial, són mecanismes adreçats a la conformació d'un aparador en la ciutat.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

La ciutat és, a més, una referència desterritorialitzada. L'homogeneïtat de les construccions fa que es perda la particularitat que fa d'una ciutat, un espai singular. En un panorama on les grans ciutats cada cop es semblen més, la referència del viatge, de la situació es veu dificultada. En aquesta desterritorialització, l'Arquitectura hi té un paper fonamental. Quan l'arquitecte, sovint home, és l'important i no tant la funcionalitat de l'obra, la ciutat oblida la seua identitat, les usuàries i els usuaris. Hi ha com els anomena Giandomenico Amendola (2000), *arquitectes superestar,* la ciutat contemporània és utilitzada com a plataforma publicitària per a figures reconegudes a l'arquitectura internacional. Tota ciutat que s'hi preste a competir en el mercat global ha de tenir un *Calatrava, un Nouvel o un Foster*. L'arquitectura urbana contemporània és descontextualitzada, es mostra incapaç d'ancorar en el lloc, entenent lloc en el seu sentit més antropològic. Un urbanisme que oblida les persones en nom del disseny extern i aliè en tant que es realitza des de fora amb diferents criteris que els de la funcionalitat i necessitats de les persones que l'habitaran, el passejaran.

El disseny urbà és la recerca de la immortalitat per a arquitectes i urbanistes, construccions individuals front a la mortalitat del col·lectiu. Les ciutats s'identifiquen no per l'experiència urbana de les seues habitats, sinó per les construccions dels arquitectes. Que a més, són molt semblants a diferents espais, la ciutat és com una mena de contenidor monumental sense lligams. El perfil urbà queda modificat de manera considerable i amb això, l'imaginari que conforma.

Desplaçar: la ciutat que expulsa

Junt a la ciutat de la simulació i de la imatge, creix la ciutat real, la ciutat de la pobresa, de la misèria. És una ciutat incòmoda, que posa en crisi el model de desenvolupament capitalista de promeses, que ens situa davant la contradicció del "viure com si". L'ocultament és el mecanisme de gestió de les presències incòmodes. La ciutat experimenta processos de maquillatge i amaga la vergonya sota l'estora. És una ciutat que es torna hostil cap a les persones que l'habiten, que expulsa a través de mecanismes diversos. Un espai representat i creat per a i pels mapes turístics, fet de racons invisibles, de barris a les fosques. Aquesta és una ciutat que deshabita.

Les ciutats són els escenaris privilegiats de les desigualtats. En la ciutat dual o la ciutat esquerdada, creixen les desigualtats i es generen espais d'exclusió. Les raons que porten a la situació d'exclusió són diverses, com diversos són els col·lectius que les pateixen.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

A través dels mecanismes de gentrificació, la ciutat capitalista porta a terme un procés de desallotjament, de deshabitatge de les persones. La ciutat deixa en aquest moment d'acomplir una de les seues funcions essencials que és la de servir d'acollida per a expulsar en lloc de donar aixopluc. A més, les estratègies estan sovint marcades per la violència, per l'assetjament constant i l'amenaça. És aquesta una ciutat que es torna cruel contra les seues habitants. Parlem de gentrificació quan en una zona de la ciutat es du a terme un procés de remodelació no sols de la imatge física dels edificis i les instal·lacions sinó també del teixit social que la conforma. L'objectiu d'aquest procés és desplaçar població d'ingressos baixos per a augmentar l'estatus d'una zona o el seu valor al mercat. A través de la intimidació i sovint de la violència, es fa una "neteja" del barris que passen a ser centre d'interès per a la construcció de noves vivendes, per a la instal·lació de centres d'oci o altres activitats. El veïnat d'aquestes zones solen tindre uns recursos limitats; gent gran, persones amb rendes baixes, persones immigrades... Es puja el preu del sol de manera que les habitants no poden pagar els lloguers o les retribucions i han d'abandonar el barri. En altres ocasions però el procés és més violent encara si cap, es porten a terme desallotjaments forçosos, expropiacions o assetjaments continuats fins que es cedeix. Els casos de Campanar i especialment La Punta i El Cabanyal a la ciutat de València són exemples d'aquests processos per part de l'Administració local. Les narracions de les veïnes de La Punta o del Cabanyal-Canyamelar també a València expliquen la presència policial recurrent als barris, l'assetjament al que ha estat sotmès el veïnatge: un denominador comú en aquestes narracions és la relació entre els procés de d'expropiació de la terra i la vivenda i l'aparició de malalties que en algunes ocasions han resultat mortals. La ciutat també deshabita alhora que creix. Quan una ciutat s'expandeix es van generant nous punts de centralitat. Mentre unes zones es van alimentant, altres es deixen d'atendre. Es van activant dues ciutats simultàniament, o més ben dit, mentre una s'activa l'altra es desactiva. Una dinàmica que afecta especialment els centres històrics de les ciutats que s'empobreix progressivament. Aquests són els barris que acullen normalment la gent de més edats, amb rendes més baixes, on a més s'hi instal·la la població immigrada, són barris en els que les dotacions no són suficients. Les vivendes no es troben en bones condicions. En el cas del Carme, una part important del centre històric de la ciutat de València, al deteriorament del barri hem d'afegir la tematització que ha portat l'oci a la zona. El Carme és un barri digne de mostrar durant uns dies en el que la llum, el soroll, el consum construeixen una imatge per al turisme ocasional o el lleure del cap de setmana. En canvi, és un barri on s'amaga l'exclusió, la pobresa, la manca de preocupació per part de les autoritats cap a les necessitats de les veïnes i veïns.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

La ciutat també desplaça i amaga quan esdevé espectacle. En el mercat de competició global les ciutats opten (que no sé si aquesta és la paraula) a ésser seu de macroevents de ressò internacional; és la ciutat de l'esdeveniment, la ciutat espectacle. Al cas de la ciutat de València, aquesta dinàmica s'ha accelerat en els darrers anys; Visita del Papa, Encuentro Mundial de las familias, Presentació de la nova marca d'un famós pilot de Fòrmula1, Copa Amèrica, un circuit urbà per a la Fòrmula1 del caire del de Montecarlo... Tot un seguit de cites que han elevat l'espectacle a rang de quotidianeïtat. Una ciutat turística que es fa cada cop més cap a l'exterior i que ignora el que passa al seu interior. En aquesta cursa per l'event, la ciutat s'avoca a la transformació espacial i la dotació d'infrastructures necessàries per atreure inversions. La despesa pública s'adreça al maquillatge d'una ciutat consagrada al turisme. Una ciutat que es fa incòmoda per a les seues habitants, que es senten presents en una festa permanent, continuada. Són expulsades dels carrers per a habilitar noves vies de circulació que connecten els principals punts turístics. Edificis, llocs de la ciutat queden vedats; tancats i restringida l'entrada.

En el procés de recerca es va fer una revisió de les dades demogràfiques i estadístiques de la ciutat de València i d'alguns barris de la ciutat de Barcelona com a dues ciutats en les que els mecanismes de negació als que s'ha fet referència estan presents en la vida de les dones i homes que les habiten. Els indicadors utilitzats per tal de comparar han estat el nombre d'habitants, la densitat de població i el grup d'edat més nombrós. El nombre de persones analfabetes i sense estudis de la població que viu al barri i el nombre de persones desocupades i desocupades en recerca del primer treball del total de la població activa del barri o districte en cada cas. Una altra dada que semblava important per a situar les diferències entre els barris és el preu del metre quadrat. Finalment, el nombre de població immigrada en relació al total de la població ens aporta informació sobre com s'agrupen els moviments migratoris dintre de la ciutat. Aquest mapa comparatiu ens permet detectar les desigualtats intraurbanes que presenten les ciutats. Aquestes però, són les dades conegudes; les estadístiques, en la seua voluntat de controlar els moviments de les persones i les seues accions, té múltiples esquerdes per les que es filtren els marges de l'altra ciutat, la que no es coneix, la que no es comptabilitza.

2.Malgrat tot la remor persisteix, la reivindicació de l'espai i la

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

resignificació de la ciutat

Junt amb els mecanismes de desarticulació de les ciutats per part del capitalisme, es desenvolupa a diferents indrets del planeta una posició de resistència que contribueix a la creació de moviments nous. Així, les ciutats com a part de l'escenari global, són el punt de trobada entre les estratègies del mercat i les xarxes de construcció d'altres models possibles. Són aquestes experiències les que es contraposen als mecanismes de negació de la ciutat que hem descrit i que aposten per un projecte de ciutat alternatiu basat en relacions diferents amb el territori i entre les persones. És per això que aquesta *remor que malgrat tot persisteix*, aquesta articulació de vegades esporàdica, l'aliança que es genera de manera momentània al carrer està creant uns altres móns, altres ciutats.

Els mecanismes de negació de la ciutat que s'han descrit posen en crisi la identificació de l'espai urbà amb l'espai públic. Tanmateix, en la definició de la naturalesa de l'espai intervé també la pràctica que s'hi dóna. Hi ha per tant una relació que podríem dir mútuament constitutiva. L'espai determina la pràctica social en la major part dels casos, és aquest l'objectiu que guia el disseny urbà. Però en alguns casos, és la pràctica la que determina l'espai, de manera que l'ús que se'n preveia es subverteix i es resignifica l'espai. Els carrers que esdevenen patis de joc improvisats. Horts urbans en els barris de les ciutats. Les tanques dels centres escolars que estan tancats que els joves del barri salten per utilitzar els camps d'esport. És en l'activitat on resideix la possibilitat de transformar.

El carrer és per tant l'espai en el que la vida urbana es fa present. És el llenç en el que es pinta un quadre sobre un altre. El carrer és l'espai d'aparició, on els subjectes es troben, on es creen aliances temporals, on es pot representar i ésser representada. El carrer és l'espai de custòdia de l'experiència urbana que s'apropia d'ell. El traçat de carrers d'una ciutat permeten la circulació de vehicles i de persones per ells i possibiliten així les funcions de l'espai urbà; consum, treball, desplaçaments amb objectius habituals i previstos. Les concentracions lúdiques o festives com cercaviles, carnestoltes i també processons religioses són ocupacions de les vies inusuals. En primer lloc, les persones transiten per l'espai del carrer habitualment destinat als vehicles, aquest passar pels carrers és ara espectacle que és contemplat. Les manifestacions de caràcter reivindicatiu tenen en l'ocupació dels carrers un gest simbòlic fonamental. El carrer esdevé com una aliança comú, on es mostra l'oposició, la negativa o el rebuig a decisions preses des de les administracions o a determinades situacions que es consideren denunciables per

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

part de les persones que es mobilitzen. Però prendre el carrer té a més la força del repte cap a la pretensió de control per part de l'estat sobre l'espai públic. Quan l'ús del carrer no és un ús autoritzat es subverteix la pràctica social prevista. El carrer és aleshores un espai de conflicte, un espai del que se n'ha desobeït l'ordre.

La ciutat no la fan les planificacions, no és producte dels projectes urbanístics. Com hem vist, la ciutat és per sobre de tot el que en ella s'esdevé. L'experiència urbana, com una veu polifònica és la que va escrivint un text sobre la ciutat. Un text però que és situat, que és temporal i local.

L'espai de la ciutat és l'espai privilegiat, l'escenari al que han tingut lloc la major part de les mobilitzacions ciutadanes. És a la ciutat on es fa visible la protesta, la denúncia. L'espai urbà esdevé aleshores camp social, arena política en la que el conflicte d'interessos i els processos de diàleg sobre aquest tenen lloc.

La ciutat és un escenari privilegiat per a l'acció social col·lectiva. És a la ciutat on s'han desenvolupat o on s'han fet visibles els nous moviments socials i on els teixits associatius cristal·litzen de manera més evident. Actualment a la ciutat podem identificar la creació de xarxes que conformen aquest teixit associatiu: des de les agrupacions veïnals als anomenats moviments socials urbans. La ciutat esdevé un escenari social on es visibilitza i es viu el conflicte.

La política de la representativitat resulta insuficient, cal obrir per tant espais independents en els que es puga viure la democràcia sense intèrprets. Aquest és l'espai que defineixen els moviments socials. Constatada ja en diverses ocasions la trampa de la democràcia representativa que es practica amb els partits polítics i els comicis electorals i, d'altra banda, de la política clàssica del consens, cal fer un pas endavant cap a la constitució d'espais reals de visibilitat, de participació. Espais públics democràtics fets per la ciutadania, guanyats cada dia. Aquest ha de ser el sentit del carrer. I per tant, front a l'afirmació que *el carrer ha mort,* s'obren aquests espais fruit de la indignació que són escenaris de recreació dels espais públics estatals o institucionals dels quals la participació real ha estat desterrada per la burocratització i la representativitat. Són espais definits per la participació directa, per la confiança que es diposita en les persones i la valoració de les diferents subjectivitats com a agents vàlids amb capacitat de definir els seus problemes i constituir així ciutadania en permanent formació. Un *espai públic* en el que es desenvolupen formes creatives, noves, fresques de fer-se visibles conformat per diferents moviments que construeixen el seu projecte de manera interactiva i transparent.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Aquest moviment urbà el constitueixen diverses concreccions: la reinvenció del moviment veïnal, les plataformes sectorials, les xarxes creades a partir de la problemàtica urbanística, els col·lectius de joves que es fan presents a la ciutat... en aquestes mobilitzacions hi ha un procés de reconstrucció de la ciutadania des del protagonisme, des de la possibilitat de entrar en diàleg amb la ciutat, de participar.

Junt amb aquests col·lectius, grups socials erigits amb un projecte reivindicatiu alhora que constructiu, apareixen formes de mobilització, de visibilitat puntual, temporal, efímera fins i tot, són les apropiacions momentànees dels carrers per fer visible el que normalment està ocult. Performances, ocupacions, menjadors al carrer manifestacions simbòliques, inusuals que desperten la inquietud, la incomprensió. Que ens posen davant un text escrit en un llenguatge que desconeixem.

3. Posar al centre la relació, una política de la vida humana

És cert que les mobilitzacions emergents a la ciutat, que les diferents formes d'associació i d'apropiació de l'espai constitueixen una forma de participació política. És aquesta una política del prendre la paraula, del fer soroll, de la visibilitat. Però hi ha una política altra, una acció política sostinguda per la relació humana. És aquesta una manera altra de fer ciutat, de donar significat al carrer, al barri, a la casa. És aquesta una altra manera de fer xarxa. Una manera que posa al centre de la mirada i de l'acció la relació.

El feminisme de la diferència ens porta experiències d'aquesta política altra a la ciutat. En la seua preocupació per l'*habitar*, s'han desenvolupat projectes de recuperació de la ciutat a Itàlia. Són les experiències de la ciutat de Veïnes [1] i La Ciutat Feliç [2] a Mestre i Catània respectivament. Davant un model de ciutat marcat pel creixent aïllament entre les persones, el distanciament per la sensació d'inseguretat creada. Una vida urbana en conseqüència marcada per la inhospitabilitat, la infelicitat. En lloc de la interacció entre les persones, les mediacions són ara institucional, s'ha substituït el contacte amb i entre les persones de la ciutat per les intervencions professionals. La proliferació d'especialitats i competències tècniques dissolen la pràctica de la cura entre veïnes i veïns. És per això que es proposen en aquestes experiències repensar la ciutat, portant de nou a la planificació urbana el desig i l'amor per la ciutat però fer-ho especialment amb la veu de les persones que hi viuen, les veus que no són escoltades en els projectes urbanísitics de la política institucional.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

El que posen al centre del canvi de la ciutat és la relació. Recuperar el sentit de veïnatge i tornar a la ciutat el seu sentit d'espai públic i polític on es viu al costat d'altres persones. La pràctica de veïnatge, diu Alessandra Perinni, és una pràctica social de relació per la qual ens fem responsables de la vida civil, de la vida en la ciutat, partícips i protagonistes del que s'esdevé i esdevé a les altres que viuen amb nosaltres. Aquesta pràctica té un origen femení i es fonamenta en la solidaritat i en la cultura de la cura, en el reconeixement de l'altra o l'altre. L'experiència de Veïnes mostra que és possible recuperar la relació i posar-la al centre de tot, establir lligams de confiança mitjançant formes concretes d'intercanvi. Les dones que porten endavant aquest projecte parteixen de la seguretat que una ciutat millora quan s'hi afavoreixen les relacions però especialment si aquestes reconeixen la diferència entre homes i dones i el que això porta la relació i a l'estar en comú. Les relacions de veïnatge afavoreixen la creació de xarxes socials basades en la solidaritat i a més representen una provocació creativa a la separació entre les persones en un territori, per contra, les relacions de veïnatge el fan familiar, en fan pròxim i propi. Tornar-li a la ciutat el seu sentit de comunitat, d'espai públic i relacional implica en primer lloc reconèixer la diferència i fer d'aquestes un projecte de creixement i no de desigualtat. La diferència (la diversitat) es fa visible. En segon lloc, la ciutat ha de ser un espai on s'escolte la veu de les dones i homes que l'habiten. I, finalment, la ciutat ha de ser un espai d'intercanvi i de diàleg; de relació entre aquestes veus des de relacions d'autoritat.

" Protegir la ciutat de la lletgesa i la degradació significa apostar per un nivell més elevat de les relacions, escoltar els seus habitants, homes i dones, cultivar l'alegria comuna començant des dels gestos simples, elementals, però carregats d'una força simbòlica com poden ser mirar-se a la cara, somriure's i no tenir massa presa a l'hora de tancar la porta" (Perinni, Alessandra; 2004: 32)

La ciutat feliç a Catània és una nova lectura de la ciutat des de la relació, des de les vivències de les persones; homes i dones, que l'han habitat i que l'habiten. La ciutat es torna a dibuixar des de la recuperació de les figures femenines del passat, des de l'obertura de nous itineraris, des de la revisió de les arquitectures urbanes. Es repensa la ciutat des del desig i l'amor cap a ella per les dones i homes, diferents, que la volen habitar d'una manera més feliç. Obrir un espai de diàleg sobre la ciutat ha permés d'una banda, apropiar-se d'aquesta i de la política sobre ella anar prenent consciència i formant-se alhora al voltant de les qüestions urbanes. Anna di Salvo troba especialment important en aquesta experiència el fet que han transcendit *la lògica de la reivindicació i el xantatge* o de la salvació, han

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

aconseguit des de la pràctica de la relació el reconeixement cap al projecte de ciutat feliç. Açò ha permès establir vincles amb altres experiències com ara la de Veïnes i també que l'ànsia d'habitar una ciutat feliç *puga parlar més enllà del territori de la ciutat concreta de Catània*.

Des de la creació de la Città Felice, l'any 1993, s'ha anat teixint una xarxa de vincles significatius entre dones i també homes, entre diferents àmbits i planos, entre diferents col·lectius. Això permet estar en permanent diàleg amb el que passa a la ciutat i al món. Un diàleg permanent amb el present que és important per tal de poder acompanyar la realitat. No és aquesta una política que projecta sobre el temps, no és un projecte polític pensat sobre la ciutat. Pensar sobre la ciutat és pensar de forma desarrelada. Es tracta de recollir el que la política de les dones han aportat al moviment, acompanyar la realitat per crear des d'ella. Acompanyar la realitat sense violentar, un acompanyar que viu el present sense negar-lo en nom del futur. I és en aquest present, en aquest ser-hi que crea:

"*En canvi, quan l'acció es considera un procés en el qual esdevé quelcom vital entre nosaltres i el món, aleshores l'acció mateixa esdevé el centre simbòlic d'allò real. (...) el temps de l'acció que és joc lliure, té la plenitud del que s'esdevé en el present*"

Aquestes paraules de Chiara Zamboni (2004) sobre la política de les dones il·lumina la pràctica política de la diferència en la ciutat. Entendre que la ciutat es crea, que les xarxes es creen des del present i en diàleg és apostar per una pràctica de la presència, de la relació. La ciutat feliç es proposa crear des d'aquest diàleg permanent, des de la relació, des de l'escolta atenta al desig de dones i homes i des d'una preocupació per l'habitar. Crear un projecte que no siga sobre la ciutat, sinó un projecte des de la ciutat.

Amb les dones i homes amb qui construisc la Ciutat Feliç, plantegem el nostre treball a la ciutat amb modalitats originals i operacions simbòliques adreçades a provocar conseqüències, atentes a no córrer el risc de que tot siga interpretat com un nivell d'intervenció "confeccionat" sobre la ciutat, o com un projecte de caràcter social; sabent que la diferència d'una ciutat es fa visible només quan pensa i actua en ella la força generadora de la relació. (Anna di Salvo, 2002)

Amb la certesa de voler ser ciutat, es parla des d'aquesta i per aquesta, portant el treball civilitzador de la casa a l'espai del carrer.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

El que ens aporten aquestes experiències és un espai de creació entre dones i homes de l'espai de la ciutat, un repensar l'habitar la ciutat, la seua política, la seua pràctica, la seua organització, la seua gestió. Pensant en la ciutat des de l'amor i la cura, posant al centre la relació, acompanyant el present.

I és des d'aquesta cura del desig i del sentit que des de la Ciutat feliç es participa a l'espai més visible de les publicacions, al carrer.

4. Buscar la relació educativa a la ciutat, una proposta de moviment

Inspirada en aquestes experiències de fer ciutat des de la relació torne a mirar a la ciutat, al seu mapa educatiu: un conjunt de recursos culturals, socials i educatius que inclouen centres cívics, biblioteques, escoles, associacions… un cop més aquest mapa ens oferia una fotografia fixa. Així que mire cap als barris, cap a la vida als barris, i allà trobe aquestes relacions que fan comunitat.

A més d'aquests recursos estables, i si mirem una mica més en un exercici d'espigoleig com el d'Agnès Varda (2000) en el seu documental, podem veure que hi ha altres recursos que són menys visibles, menys sorollosos, són xarxes creades entre dones i homes que aposten per una altra forma de viure i de fer als barris de les ciutats que habitem. Són xarxes petites, però xarxes de cura, d'atenció. Són altres maneres de viure el temps, més tranquil·la, menys precipitada.

Som educadores, treballem pensant en i des de l'educació i és per això que el que busque en aquestes pràctiques són les relacions que són polítiques i que són relacions educatives. Buscar aquestes pràctiques em compromet amb una altra mirada, com la d'Agnès Varda, una mirada que mira més enllà de les protestes socials i es fixa en la relació humana que sosté. Necessàriament, nosaltres com a educadores hem de mirar d'una altra manera per veure que en aquestes pràctiques hi ha acció educativa i construcció de ciutadania, hi ha creació política i hi ha fer ciutat. Mirar d'una altra manera potser vol dir mirar des d'un altre lloc.

En aquest moviment, mirant des d'aquest lloc altre trobem educadores concretes, singulars amb experiències concretes i singulars que ens donen clau i sentit per a pensar aquesta altra manera de fer ciutat, de fer educació en la ciutat. aquesta altra manera de fer política en la ciutat des del quotidià, des de la cura silenciosa, des del posar-se en relació sense fer massa soroll.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Bibliografia

AMENDOLA, GIANDOMENICO. (2000) *La ciudad postmoderna*. Barcelona. Ediciones Celeste.

ARBIOL I GONZALEZ, Clara (2009) “Educación social comunitaria, una experiencia de acompañamiento” a Marhuenda Fluixá, Fernando (coord) *La educación que no es noticia. Voces desde la práctica educativa*. València. Tirant lo Blanch. Pàgines 297 a 311.

ARBIOL I GONZALEZ, Clara (2009) “Hacer del barrio un espacio educativo, la educación de calle” a Marhuenda Fluixá, Fernando (coord) *La educación que no es noticia. Voces desde la práctica educativa*. València. Tirant lo Blanch. Pàgines 277 a 296.

ARBIOL I GONZALEZ, Clara (2009) “La ciudad y la educación, una visión” a la revista *Ebrópolis Noticias.* Núm 34: La sociedad educadora. Pàgines 4 a 6.

BASSANINI, Gisella (2004) “Arquitectura hospitalària” a BUTTARELLI, Annarosa; MURARO, Luisa i RAMPELLO, Liliana (2004) *Dues mil una dones que canvien l’Itàlia.* Xàtiva. Edicions del Crec i Denes editorial. Pàgines 13 a 20.

BOFILL DE LEVI, Anna (2005) *Planejament urbanístic, espais urbans i espais interiors des de la perspectiva de les dones.* Barcelona. Institut Català de les Dones.

BOURDIEU, Pierre i WACQUANT, Loïc J. D (1994) *Per a una sociologia reflexiva.* Barcelona. Herder.

DE PERINI, Alessandra (2004) “Veïnes” a BUTTARELLI, Annarosa; MURARU, Luisa i RAMPELLO, Liliana *Dues mil una dones que canvien l’Itàlia.* Xàtiva. Edicions del Crec i Denes editorial. Pàgines 27 a 32.

DELGADO, Manuel (1997) *El animal público. Hacia una antropologia de los espacios urbanos.* Barcelona. Anagrama.

DELGADO, Manuel (2005) *Elogi del vianant. Del model Barcelona a la Barcelona real.* Barcelona. Edicions de 1984.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

DELGADO, Manuel (2007) *Sociedades movedizas. Pasos hacia una antropologia de las calles.* Barcelona. Anagrama.

DI SALVO, Ana (2004) “Una ciutat feliç” a BUTTARELLI, Annarosa; MURARU, Luisa i RAMPELLO, Liliana *Dues mil una dones que canvien l’Itàlia.* Xàtiva. Edicions del Crec i Denes editorial. Pàgines 33 a 36.

DI SALVO, Anna (2002) “Relaciones civilizadoras en una <Ciudad Feliz> de Sicilia” a *Duoda. Revista d’Estudis Feministes*, 23. pàgines 83-90.

MONTANER, Josep M. (2006) “Vulnerabilidades urbanas: separar, olvidar, deshabitar” a NOGUÉ, Joan i ROMERO, Joan (Eds) *Las otras geografías.* València. Tirant lo Blanch pàgines 353-367.

OLIVER-FAUCA, Laia (2006) “La ciudad y el miedo” NOGUÉ, Joan i ROMERO, Joan (Eds) *Las otras geografías.* València. Tirant lo Blanch. Pàgines 369-388.

VARDA, Agnès (2000) *Les Glaneurs et la glaneuse.* França.

ZAMBONI, Chiara (2004) “Acción e inaudito en la política de las mujeres” a *Duoda. Revista d’Estudis Feministes*, 27 pàgines 33-47.

Fent ciutat en femení:

La Città Felice www.cittafelice.it

Veïnes www.cittavicine.it

Notes

[1] A partir d’un text d’Alessandra Perini, Mestre es troba a Venècia. El text forma part d’un recull a cura d’Annarosa Buttarelli, Luisa Muraro i Liliana Rampello (2004) *Dues mil una dones que canvien l’Itàlia.* El llibre recull així l’aportació de les dones i la pràctica del feminisme de la diferència sexual als àmbits de la ciutat, el treball, l’educació, la ciència i la justícia.

[2] Del text “Una ciutat feliç” d’Anna di Salvo de la mateixa obra citada. Cal dir que Catània és un municipi de Sicília on la màfia i la marginalitat són problemes que han

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

marcat la ciutat.

Licencia Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual